

BÖLÜM 31

DAVRANIŞSAL BAĞIMLILIKLARDA KULLANILAN KLİNİK ÖLÇEKLER

Mehmet ÖZTÜRK¹

Giriş

Alkol ve madde kullanım bozukluğunun tanısı belirli tanı sınıflandırma kriterleri ile net olarak belirlenmiş ve bunları değerlendirme araçları üzerinde çokça çalışılmıştır. Öte yandan davranışsal bağımlılıklar çoğunlukla-kumar bağımlılığı hariç- yeni bir kavramdır ve bir tanı kılavuzundan mahrumdurlar (1). Bu davranışsal bağımlılıkların başta DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) olmak üzere tanı sınıflandırılmalarına girebilmesi için yeterli kanıt ve yayın olmaması halen tartışmalı bir konu olmasına ve üzerinde görüş birliği oluşmamasına sebep olmaktadır. Ancak giderek artan kanıtlar; ilişkilerinde ve günlük yaşam aktivitelerinde işlevselliği bozan, üzerinde kontrol kaybı yaşanan, olumsuz sonuçlarına rağmen devam eden, aşırı istek/aşerme uyandıran yineleyici davranışların bağımlılık kavramı içinde değerlendirilmesi gerekliliğini savunmaktadır (2). Bir tanı kılavuzunun eşlik etmemesi davranışsal bağımlılıklar için farklı psikometrik araçların/ölçeklerin kullanılmasına yol açmıştır. Bu yineleyici davranışları değerlendiren ölçekler de süreç içinde değişmiş, önceleri dürtü kontrol bozuklukları modelinden (zararlı olduğu halde

kendini kontrol etmekte zorluk, eylem öncesinde uyarılma, eylem ile haz ve rahatlama, eylem sonrası suçluluk gibi) etkilenmişken (3), süreçte bağımlılık modeli (belirli bir davranışla ilgili fazla zihinsel uğraş, davranışı kontrol etmekte-denetlemekte zorluk, davranış engellenince huzursuzluk-gerginlik gibi yoksunluk belirtileri duyma, davranış tekrarlandıkça tolerans gelişmesi, davranışa karşı istek/aşerme, olumsuz duyguyu hafifletmek veya kaçmak için davranışa devam etme, işlevsellikte belirgin bozulma gibi) öne çıkmaya başlamıştır (4). Bu geniş yelpazede; tanı, tarama, klinik değerlendirme veya tedavinin izlenmesine rehberlik edecek ölçeklerin geliştirilmesi ve ölçeklerin geçerliliğinin-güvenilirliğinin değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Genellikle geliştirilen ölçeklerin öz bildirim ölçeği olduğu, bazılarının kullanım kolaylığı için kısa formlarının geliştirilmeye çalışıldığı, bir kısmında dürtüsellik ve kompulsiviteye de değinildiği, büyük çoğunluğunun alkol-madde kullanım bozukluğu ve halihazırda tanısı daha net olarak DSM-5'te çizilen kumar oynama bozukluğu için geliştirilen ölçeklerden şekillendiği görülmektedir. Aşağıda her bir davranışsal bağımlılık tipinde sık kullanılan ölçeklerin genel özellikleri verilecek ve bu konu tartışılacaktır.

¹ Uzm. Dr., Kızılcahamam Devlet Hastanesi, ozturk.265@hotmail.com

Sonuç

Davranışsal bağımlılıklar alanında ölçüm yapmak, bu ölçümlerle bağımlılığın tipi-şiddeti gibi özellikleri ortaya koymak genelde zordur. Bu nedenle çeşitli ölçekler geliştirilmiş, bu ölçekler ilerleyen zamanda çeşitli kılavuzlarında etkisi ile değişmiş ve teknolojinin ilerlemesi gibi toplumsal etkenler ile gelişmeye devam etmektedir. Bağımlılık yapan davranışın değerlendirilmesi, tanı konması, bireyin tedavi ihtiyacının belirlenmesinde ve tedavi takibinde ölçekler önemli bir yere sahiptir. Ancak özellikle çoğu ölçeğin özbildirim formu olması; kişilerin ölçekleri doldururken kendini iyi/kötü gösterme şeklinde yanlı sonuçlar doğurabileceği akılda tutulmalıdır. Ayrıca ölçeklerde genelde kültürün etkisinin yansıtılmaması büyük bir zorluk getirmektedir. Ölçeklerin bir kısmının alkol-madde kullanımı ve dürtü kontrol bozukluğunu saptamak için kullanılan ölçeklerden türetilmesi özgüllükleri açısından soru işareti barındırmaktadır. Bu nedenle ilerleyen çalışmalarda mevcut ölçekler yanında daha kapsamlı, kültür farkını gözetken, objektif, pratik ölçeklerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Kaynakça

1. Albert U, Kirschner NE, Grüsser SM. Diagnostic instruments for behavioural addiction: an overview. *GMS Psycho Social Medicine*. 2007;4
2. Grant JE, Potenza MN, Weinstein A, et al. Introduction to Behavioural Addictions. *Am J Drug Alcohol Abuse* 2010;36(5):233-41
3. Grant J, Atmaca M, Fineberg NA et al. Impulse control disorders and "behavioral addiction" in the ICD-11. *World Psychiatry* 2014;13(2),125-27
4. Sussman S. (2017) Substance and Behavioral Addictions: Concept, Causes and Cures. Cambridge: Cambridge University Press
5. Pontes HM, Király O, Demetrovics Z et al. The Conceptualisation and Measurement of DSM-5 Internet Gaming Disorder: The Development of the IGD-20 Test. *PLoS ONE*. 2014; 9(10): e110137
6. Çakıroğlu S, Soylu N. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeğinin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turk Psikiyatri Derg* 2019; 30: 130-6
7. Lemmens JS, Valkenburg PM, Gentile DA. The Internet Gaming Disorder Scale. *Psychol Assess*. 2015 Jun; 27(2):567-82
8. Evren C, Dalbudak E, Topcu M et al. The psychometric properties of the Turkish version of the Internet Gaming Disorder Scale. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* 2017; 30:316-324
9. Pontes HM, Griffiths MD. Measuring DSM-5 Internet gaming disorder: Development and validation of a short psychometric scale. *Comput Human Behav* 2015; 45:137-43
10. Evren C, Dalbudak E, Topcu M et al. Psychometric validation of the Turkish nine-item Internet Gaming Disorder Scale Short Form (IGDS9-SF). *Psychiatry Res* 2018; 265: 349-54
11. Kiraly O, Slezcka P, Pontes HM et al. Validation of the Ten-Item Internet Gaming Disorder Test (IGDT-10) and evaluation of the nine DSM-5 Internet Gaming Disorder criteria. *Addict Behav* 2017; 64: 253-60
12. Evren C, Evren B, Dalbudak E et al. Psychometric validation of the Turkish Ten-Item Internet Gaming Disorder Test (IGDT-10). *Dusunen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* 2020b; 33:19-28
13. Evren C, Pontes HM, Dalbudak E et al. Psychometric validation of the Turkish Gaming Disorder Test: a measure that evaluates disordered gaming according to the World Health Organization Framework. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology* 2020c; 30: 144-51
14. Lemmens J, Valkenburg P, Peter J. Development and Validation of a Game Addiction Scale for Adolescents. *Media Psychology* 2009; 12(2):144-152
15. Ilgaz H. Adaptation of Game Addiction Scale for Adolescents into Turkish. *Elementary Education Online* 2015;14(3):874-884
16. Salguero RAT, Moran RMB. Measuring problem video game playing in adolescents. *Addiction* 2002; 97:1601-1606
17. Yılmaz E, Griffiths MD, Kan A. Development and Validation of Videogame Addiction Scale for Children. *Int J Menet Health Addict* 2017; 15:869-82
18. Young KS (1998). *Caught in the Net: How to Recognize the Signs of Internet Addiction and Winning Strategy for Recovery*. New York: John Wiles & Sons
19. Young KS. Internet Addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychol Behav* 1998; 3:237-44
20. Boysan M, Kuss DJ, Barut Y. Psychometric properties of the Turkish version of the Internet Addiction Test (IAT) *Addictive Behaviors* 2017; 64:247-252
21. Pawlikowski M, Altstötter-Gleich C, Brand M. Validation and psychometric properties of a short version of Young's Internet Addiction Test. *Comput Human Behav* 2013; 29: 1212-23
22. Kutlu M, Savcı M, Demir Y et al. Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formunun Türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2016;17(Ek.1): 69-76
23. Ko CH, Yen JY, Yen CF et al. Screening for Internet addiction: an empirical study on cut-off points for the Chen Internet Addiction Scale. *Kaohsiung J Med Sci*. 2005; 21(12):545-51
24. Ceyhan E, Boysan M, Kadak MT. Associations between online addiction, attachment style, emotion regulation, depression and anxiety in general population: testing the proposed diagnostic criteria for İnternet addiction. *Sleep Hypn* 2019; 21: 123-39
25. Ceyhan AA, Ceyhan E. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeğinin ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması,

- Bağımlılık Derg 2014; 15(2):56-64
26. Ögel K, Karadağ G, Satgsan D ve ark. Bağımlılık Profil İndeksi İnternet Bağımlılığı Formu'nun (BAPİNT) Geleştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirliği. *Dusunen Adam* 2015;28: 337-343
 27. Davis RA, Flett GL, Besser A. Validation of a new scale for measuring problematic internet use; implications for pre-employment screening. *Cyberpsychol Behav* 2012; 15:331-47
 28. Keser Özcan N, Buzlu S. Problemler internet kullanımını belirlemede yardımcı bir araç: İnternette Bilişsel Durum Ölçeğinin üniversite öğrencilerinde geçerlilik ve güvenilirliği 2005; 6: 19-26
 29. Garaigordobil M. Psychometric properties of the cyberbullying test, a screening instrument to measure cybervictimization, cyberaggression, and cyberobservation. *J Interpers Violence* 2017; 32:3556-3576
 30. Eraslan Çapan B, Bakioğlu F, Kırtke S. Siber Zorbalık Ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Psikometrik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2020;21(ek sayı1): 39-47
 31. Karadağ F. (2020). Seks ve Pornografi Bağımlılığı. Cüneyt Evren (Ed.), *Davranışsal Bağımlılıklar-Temel Başvuru Kitabı* (s. 498- 511). Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği
 32. Coleman E, Miner M, Ohlerking F et al. Compulsive Sexual Behavior Inventory: A preliminary study of reliability and validity. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 2001; 27(4), 325-332.
 33. Kalichman SC, Johnson JR, Adair V et al. Sexual sensation seeking: scale development and predicting AIDS-risk behavior among homosexually active men. *J Pers Assess*. 1994;62(3):385-397
 34. Carnes P, Green B, Carnes S. The same yet different: Refocusing the Sexual Addiction Screening Test (SAST) to reflect orientation and gender. *Sexual Addiction & Compulsivity* 2010;17(1), 7-30
 35. Carnes PJ, Green BA, Merlo LJ et al. PATHOS: A brief screening application for assessing sexual addiction. *Journal of Addiction Medicine*. 2012; 6(1), 29
 36. Ballester-Arnal R, Gomez-Martinez S, Llarío MD et al. Sexual Compulsivity Scale: adaptation and validation in the Spain population. *J Sex Marital Ther*. 2013;39: 526-40
 37. Akın A, Çelik E. Cinsel Kompulsiyon Ölçeğinin uyarlanması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 2015; 14:617-29
 38. Delmonico D, Miller J. The Internet Sex Screening Test: A comparison of sexual compulsives versus non-sexual compulsives. *Sexual and Relationship Therapy* 2013; 18(3), 261-276
 39. Faber RJ, O'Guinn TC. A clinical screener for compulsive buying. *J Consum Res* 1992; 19:459-469
 40. Andreassen CS, Griffiths MD, Pallesen S et al. The Bergen Shopping Addiction Scale: reliability and validity of a brief screening test. *Front Psychol*. 2015; 6:1374
 41. Bozdağ Y, Yalçınkaya Akar Ö. Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeğinin Kompulsif Çevrimiçi Satın Alma Davranışına Uyarlanması. *Bağımlılık Derg* 2018; 19:23-34
 42. Zhao H, Tian W, Xin T. The development and validation of the Online Shopping Addiction Scale. *Front Psychol* 2017;8:735
 43. Yılmaz T, İkiz G, Avcı FM. Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı Ölçeğinin Türkçe Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *Bağımlılık* 2022; 23(2):205-215
 44. Lesieur HR, Blume SB. The South Oaks Gambling Screen (SOGS): A new instrument for the identification of pathological gamblers. *American Journal of Psychiatry*. 1987; 144(9), 1184-1198
 45. Duvarcı İ, Varan A. South Oaks Kumar Tarama Testi Türkçe Formu güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Turkish Psychiatry Journal* 2001; 12(1), 34-45
 46. Lee HP, Chae PK, Lee HS et al. The five factor gambling motivation model. *Psych Res* 2007; 150:21-32
 47. Arcan K, Karancı N. Kumar Oynama Nedenleri Ölçeği uyarlama, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2014;15: 248-56
 48. Raylu N, Oei TPS. The Gambling Related Cognitions Scale(GRCS): Development, confirmatory factor validation and psychometric properties. *Addiction* 2004; 99:757-69
 49. Young MM, Wohl MJ. The Gambling Craving Scale: Psychometric validation and behavioral outcomes. *Psychol Addict Behav* 2009;23: 512
 50. Buran A, Çakıcı M, Çakır G ve ark. Kumar Aşırma Ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2019; 20(özel sayı1):8,4-6
 51. Evren C, Evren B, Dalbudak E et al. Development and Psychometric Validation of the Turkish Gambling Disorder Screening Test: A Measure That Evaluates Gambling Disorder Regarding The American Psychiatric Association Framework. *Psychiatry and Behavioral Sciences* 2020; 10(3):116-124
 52. Karabrahimoğlu A, Kişioğlu AN, Çoban B et al. Validity and reliability study of online gambling addiction scale (OGAS). *Addicta* [published online ahead of print, 2021 July 9
 53. Hausenblas HA, Downs DS. Exercise Dependence Scale-21 manual 2002 <http://www.personal.psu.edu/dsd11/EDS/EDS21Manual.pdf>
 54. Yeltepe H, İkizler HC. Validation and reliability study of Exercise Dependence Scale-21 in Turkish. *Bağımlılık Dergisi* 2007; 8:29-35
 55. Szabo A., Griffiths MD. The exercise addiction inventory: A new brief scoring tool. *Addiction Research and Theory*, 2004; 12(5),489-99
 56. Tekkurşun G, Hazar Z, Cicioğlu Hİ. Egzersiz Bağımlılığı Ölçeği (EBÖ): Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Kastamonu Edu Journal* 2018;26(3),865-874
 57. Öyeçkin DG. Yeme bağımlılığı tanısı ve tedavisi. *Psikiyatri-De Güncel Dergisi*. 2016; 6(3):233-239
 58. Gearhardt AN, Corbin WR, Brownell KD. Preliminary validation of the Yale Food Addiction Scale. *Appetite* 2009; 52:430-436
 59. Bayraktar F, Erkman F, Kurtuluş E. Adaptation study of Yale Food Addiction Scale. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*. 2012; 11:38
 60. Gearhardt AN, Corbin WR, Brownell KD. Development of the Yale Food Addiction Scale Version 2.0. *Psychology of Addictive Behaviors* 2016; 30(1):113-121
 61. Shulte EM, Gearhardt AN. Development of the Modified Yale Food Addiction Scale Version 2.0. *Eur Eat Disorders Rev* 2017; 25:302-8

62. Fischer JL, Spann L, Crawford D. Measuring Codendancy. *Alcohol Treat Q*. 1991; 8:87-100
63. Tanhan F, Mukba G. Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama Çalışmasına İlişkin Psikometrik Bir Analiz. *Pamukkale Üni Eğt Fak Derg*. 2014; 36:179-89
64. Hughes-Hammer C, Martsolf SD, Zeller AR. Development and testing of the codependency assesment tool. *Archives of Psychiartic Nursing*. 1998;12(5),264-72
65. Ançel G, Kabakçı E. Psychometric prooprties of Turkish form of codependency assessment tool. *Archives of Psychiatric Nursing*. 2009;23(6), 441-453
66. Kwon M, Lee JY, Won WY et al. Development and validation of a smartphone addiction scale (SAS). *PLoS One* 2013; 8:e56936
67. Demirci K, Orhan H, Demirdaş A et al. Validity and reliability of the Turkish Version of the Smartphone Addiction Scale in a younger population. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni* 2012; 24:226-34
68. Kwon M, Kim DJ, Cho H et al. The smartphone addiction scale: development and validation of a short version for adolescents. *PloS One* 2013; 8:e83558
69. Noyan CO, Enez Darçın A, Nurmedov S ve ark. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğinin Kısa Formunun üniversite öğrencilerinde Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2015; 16:73-81
70. Savcı M. Validity and reliability of the Smartphone Craving Scale: modifying and adaptation of the Penn Alcohol Craving Scale to the Turkish culture as Smartphone Craving Scale. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2019; 20(Suppl.1):5-14
71. Şar AH, Işıklar A. Adaptation of problem mobile phone use scale to Turkish. *International Journal of Health Sciences* 2012;9(2):264-75
72. Pamuk M, Atli A. Üniversite öğrencileri için Problemlü Cep Telefonu Kullanım Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik analizleri. *Düşünen Adam* 2016;29(1:49-59)
73. Yildirim C, Correia AP. Exploring rthe dimensions of nomophobia: Development and validation of a self-reported questionnaire. *Comput Hum Behav* 2015;49: 130-7
74. Yildirim C, Sumuer E, Adnan M et al. A growing fear: Prevalence of nomophobia amongTurkish college students. *Inf Dev* 2016;32: 1322-31
75. Andreassen CS, Billieux J, Griffiths MD et al. The relationship between addictive use of social media and video games and symptoms of psychiatric disorders: a large-scale cross sectional study. *Psychol Addict Behav* 2016;30: 252-62
76. Demirci İ. Bergen Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması, depresyon ve anksiyete belirtileriyle ilişkisinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2019; 20(Ek sayı.1): 15-22
77. Tutgun-Ünal A, Deniz L. Development of the Social Media Addiction Scale. *Online Academic Journal of Information Technology (AJIT-e)* 2015; 6(21), 51-70
78. Van den Eijnden RJJM, Lemmens JS, Valkenburg PM. The social media disorder scale. *Computer in Human Behavior* 2016; 61, 478-487
79. Savcı M, Ercengiz M, Aysan F. Ergenlerde Sosyal Medya Bozukluğu Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması. *Arch Neuropsychiatry* 2018; 55:248-55
80. Savcı M, Griffiths MD. The development of the Turkish social media craving scale (SMCS): A validation study. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 2021; 19.2: 359-373
81. Przybylski AK, Murayama K, De Haan CR et al. Motivation, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior* 2013; 29, 1841-1848
82. Spence JT., Robbins AS. Workaholism: Defination, Measurement and Preliminary Results. *Journal of Personality Assesment* 1992 ;58(1),160-78.)
83. Robnson BE. The Work Addiction Risk Test: Development of a tentative measure of workaholism. *Percept Mot Skills* 1999; 88:199-210
84. Çevik-Tekin İ, Erdoğan P. İşkoliklik Riski Testi (WART) Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2021;8(52):367-380
85. Schaufeli WB, Shimazu A, Taris TW. Being driven to work excessively hard. The evaluation of two factor measure of workaholism in the Nederland and Japan. *Cros-Cultural Research* 2009;43:320-48
86. Doğan T, Tel FD. Duwas İşkoliklik Ölçeğinin (DUWASTR) Geçerlilik ve Güvenilirliğinin İncelenmesi. *AİBÜ Eğitim Fakültesi Derg* 2011; 11:61-9
87. Andreassen CS, Griffiths MD, Hetland J et al. Development of a work addiction scale. *Scand J Psychol* 2012;53(3) :265-272
88. Ozsoy E. Bergen İş Bağımlılığı Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: geçerlilik güvenilirlik sınama çalışması. 2020, *Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology*, 40(1): 105-125
89. Loscazo Y, Giannini M. What type of worker are you? Work-related Inventory (WI-10): A comprehensive instrument fort he measurement of workaholism .2019; *Work*62:383-92